

Moldoveni/români și ruteni/ucraineni între acceptare și neînțelegere, în Moldova de Nord (Bucovina) ocupată de austrieci (1775/1776 – sfârșitul secolului al XIX-lea)

Gheorghe Gorun*

Abstract: This study aims to analyze the nature of the relations between the Moldovan/ Romanian and the Ruthenian/ Ukrainian populations of Bukovina from 1775 to the end of the 19 th century. Relations between the two ethnic groups were ambivalent, alternating between acceptance and conflict. Thus, Ukrainian and Romanian national objectives came to clash. Also, the attitude of the authorities in Vienna towards Ukrainians was somewhat more tolerant but at the same time duplicitous. Austria also opposed the Pan-Slavism promoted by Imperial Russia. A part of the Ukrainian national movement aimed at creating a state that would incorporate territories of Bukovina.

Keywords: Ukrainians, Romanians, Austria, Russia, national movements, Bukovina.

I. Înainte ca Rusia să rupă din teritoriul românesc, a făcut aceasta Imperiul austriac al Habsburgilor. Au devenit nestemate ale Coroanei Habsburgilor de la Viena, mai întâi, Transilvania, ocupată *diplomatic* și militar între 1685 și 1691 (cu mult înainte de Karlovitsz – 1699), apoi, Banatul și Oltenia, în 1718 (Oltenia numai până în 1739) și, în final, Nordul Moldovei, ocupat mai înainte militar (1774) și apoi *diplomatic* (1775-1777). Felul în care austriecii au răpit Nordul Moldovei, o suprafață de „10.441 km² cu 71.150 locuitori, cu 226 de sate și 52 de cătune, cu orașele Cernăuți, Siret, Suceava, cu necropolele și ctitoriile voievodale Rădăuți, Voroneț, Putna, Vatra Moldoviței, Sucevița, Dragomirna etc.” este o mostră uriașă de ipocrizie și de ticăloșie și demonstrează o lipsă totală de scrupule. Înainte de semnarea celor patru convenții austro-turce, de preluare-predare a părții de nord a Moldovei (pe care austriecii o vor numi Bucovina), armata austriacă a ocupat succesiv teritorii din Valea Nistrului și din Valea Prutului. Au continuat cu ținuturile Hotin, Cernăuți, Suceava, Botoșani, Roman, Bacău și Neamț, pentru a-i pune pe turci în fața faptului împlinit. Printr-o mincinoasă propagandă, Austria susținea că este îndreptățită să revendice atât Moldova, cât și Țara Românească, fiindcă „la începutul evului mediu acestea fuseseră, o vreme, vasale ale Ungariei”. Afirma însă că se mulțumește „cu o fâșie modestă din Nordul Moldovei” pentru a realiza „o punte de legătură, adică <<o împreunare a Pocuției și Transilvaniei, prin trupul Moldovei>>”. Aceasta pentru că după împărțirea Poloniei, Austria primise Galiția și Lodomeria, iar nordul Moldovei ar fi aparținut odinioară Pocuției. Devenind stăpâni ai Pocuției, austriecii pretindeau că ar fi fost îndreptățiți „conform dreptului istoric să stăpânească și nordul Moldovei”.

Pentru a evidenția perfidia cuceritorului *civilizator* menționăm că înainte de a anexa Nordul Moldovei, austriecii au cartografiat în secret zona, au cercetat

* Profesor dr., Târgu-Jiu, email: gheorghegorun@yahoo.com.

situația locuitorilor, au schimbat bornele de hotar și au trimis „două batalioane de husari sub pretextul că vin să cumpere cai pentru cavaleria imperială”. Pe lângă ocupația militară, austriecii s-au folosit de șantaj și de coruperea militarilor ruși prezenți în Moldova și a demnitarilor turci. Curtea de la Viena a aprobat sumele de bani și cadourile necesare. Numai feldmareșalul rus Rumianțev a primit „5000 de galbeni și o tabacheră de aur împodobită cu briliante”. În zadar au protestat domnitorul Grigore al III-lea Ghica și Divanul, care au trimis un memoriu la Istanbul și la Petersburg, în care arătau că „ocuparea Bucovinei nu corespunde cu asigurările de amicitie ce s-au dat Porții de către Curtea imperială a Austriei” și că „partea ocupată a Moldovei întrece în îmbelșugare și valoare toată cealaltă parte a țării”. Rezultatul a fost asasinarea domnitorului la ordinul sultanului.¹

Îndată după ocupare, Moldova de Nord (numită după cucerire, mai întâi, Moldova austriacă, apoi, Comitatul Sucevei, Cordon/Cordon și, în final, Bukowina, spre a se șterge din mentalul colectiv ideea apartenenței teritoriului la Moldova) a fost supusă unui brutal proces de deznaționalizare, de dezromânizare, de diminuare a elementului etnic românesc. La recensămintele din anii 1772-1773 și 1774-1775, populația românească însemna 64,23% din total, iar rutenii, huțulii, ȝiganii, evreii, rușii, polonii și alții adunau împreună 35,77%. În alte statistici sunt menționate în Bucovina răpită: 14.350 de familii din care 11.099 de familii românești, 1.112 familii huțanești, 1.261 de familii rutene, 526 de familii evreiești, 294 de familii de ȝigani. Populația însuma 71.750 de suflete – conform izvodului (catagrafiei) comandate de primul guvernator militar – din care 52.750 români, 15.000 de ruteni, 4.000 de armeni, evrei, ȝigani. În descrierea pe care o face Bucovinei, guvernatorul (care știa limba română) scrie numai despre români (moldoveni)². Au fost colonizați în ținut: germani, slovaci, maghiari, lipoveni, evrei, polonezi, armeni, „ruteni sau ucraineni – ca lucrători veniți din Galiția, pe fostele domenii mănăstirești, cu precădere în regiunea dintre Prut și Nistru”, huțuli „imigrând din zona munților galițieni în satele românești din părțile nord-vestice ale Bucovinei”. Cele mai numeroase grupuri etnice venite în noua posesiune austriacă au fost cele ale „rutenilor și huțulilor care fugeau din Galiția unde claca era de 80-100 de zile pe an, în vreme ce în Bucovina varia între 12-24”, dar și fiindcă scăpau de serviciul

¹ Pentru cunoașterea modului în care Austria a răpit partea de nord a Moldovei, a se vedea *Istoria Românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor* (1711-1821), Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 681-685; I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 162-163; *Idem*, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, pp. 7-30 (Cu privire la prezența huțulilor/huțanilor în munții Bucovinei și a rutenilor în Moldova, înainte de ocupația austriacă, a se vedea I. Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, Edițiunea Academiei Române, București, Librăria Socec et comp. și C. Sfetea, Viena, Gerard et. Comp., Lipsca, G. Harrassowitz, 1915, pp. 8, 13, 16, 17, 22, 23, 24, 30-44, 45-68.); N. Ciachir, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993, pp. 13-38 (Istoricul analizează succint contextul regional și european care a permis Austriei să anexeze Nordul Moldovei.); Hanes Hofbauer, Viorel Roman, *Bucovina, Basarabia, Moldova*, ediția în limba română, traducere Toma Paul Dordea, Editura Tehnică, București, 1995, pp. 18-21.

² *Apud* I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 16-17; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 22.

militar și de persecuțiile religioase. Cei veniți erau scutiți de obligațiile feudale, beneficiau de înlesniri și de danii de la stat „spre a-și putea întemeia gospodăria, a-și procura unelte, vite, pământ agricol, pășuni, fânețe etc.”³

Într-un deceniu (1786) populația provinciei a crescut la 135.494 de locuitori, din care 91.823 de români (67,8%), 31.671 de ruteni (23,4%) și 12.000 alte etnii (8,8%)⁴, iar în 1848 populația Bucovinei crescuse aproape de trei ori, la 377.561 de locuitori ca urmare a colonizărilor și a imigrărilor. Românii au rămas majoritari, adică 209.293, dar ponderea lor scăzuse cu mai bine de 12 procente, la 55,4%. Rutenii numărau 108.907 (28,8%) și celelalte etnii ajunseseră la 59.381 (15,8%). Așadar, între anii 1786 și 1848, numărul românilor crescuse doar de patru ori, al rutenilor și al huțulilor de 21 de ori, iar al celorlalte etnii de 15 ori. Rutenii au continuat să plece în număr foarte mare din Galiția și să se așeze în Bucovina, stabilindu-se îndeosebi pe domeniile mănăstirești, dar și pe cele boierești. În Bucovina beneficiau de scutirea de serviciul militar, de libertate religioasă și de obligații feudale de 8-9 ori mai mici.⁵

După înființarea episcopiei Bucovinei și subordonarea acesteia mitropoliei sârbe de la Carlovăț (Karlovtz), după închiderea majorității mănăstirilor ortodoxe și trecerea în administrarea statului austriac a moșiilor episcopale și mănăstirești, mulți călugări, preoți și mireni români au părăsit ținutul ocupat de austrieci. Numai în perioada noiembrie 1785 – aprilie 1786 au părăsit Bucovina „6.937 de suflete de

³ *Istoria Românilor...*, vol. VI, pp. 686-687; I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 16-17; *Idem, Românii și rutenii...*, pp. 69-77 (Istoricul prezintă observațiile guvernatorului cu privire la realitățile etnografice ale Bucovinei, dar și informații consemnate de alți militari sau funcționari austrieci. I. Nistor analizează și rezultatele catagrafiei din 1779, pe care a comandat-o noul guvernator cu scopul precis „de a stabili numărul contribuabililor pentru bir”. Noua numărare a fost foarte riguroasă și au fost înregistrate 23.385 de familii cu 116.925 de suflete. Catagrafia din 1779 menționează separat numărul coloniștilor străini veniți în Bucovina și care este obârșia lor. Sunt cerute „consignațiuni separate asupra coloniștilor din Polonia (Galiția și Podolia), precum și asupra celor din Transilvania și Ungaria”. Din Transilvania au sosit „5018 suflete dintre care 4587 erau români și 431 săcui”. Aceștia s-au așezat în „peste 50 de sate din sudul Bucovinei”. Din raportul guvernatorului Enzenberg rezultă că „numărul rutenilor refugiați din Galiția și Podolia sporise în decurs de cinci ani de la 6305 la 14.114 suflete”. Adăugându-i și pe huțuli/huțani al căror număr a sporit „de la 6000 la 7000”, ajungem la „21.114 suflete care vorbeau rutenește”. Alți „8000 erau evrei, armeni, germani, al căror număr crescuse de la 4000 la 8000”. Scăzându-i pe toți aceștia din totalul de 116.295 de suflete, constatăm că în 1779 trăiau în Bucovina 87.811 români. – *Ibidem*, pp. 77-81).

⁴ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 200; I. Nistor, *Românii și rutenii...*, pp. 94-106 (Istoricul bucovinean consemnează că în această perioadă creșterea numărului de locuitori s-a făcut în principal prin „admigrările din Moldova”. Argumentele formulate sunt deosebit de pertinente și susținute prin dovezi incontestabile).

⁵ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 200; I. Nistor, *Românii și rutenii...*, pp. 145-150 (Autorul prezintă argumente solide care explică dinamica evoluției demografice a Bucovinei. El ajunge la concluzia că în decurs de 48 de ani – 1800-1848 – „raportul numeric între Români și Ruteni” s-a schimbat de „la 13 [români – n.n.] la 1 [ucraineni – n.n.] în 1800, la numai 2 la 1”, în 1848. – *Ibidem*, p. 150); N. Ciachir, *op. cit.*, p. 8.

bărbați, femei și copii fugiți în Moldova și numai 111 indivizi au emigrat din Moldova în Bucovina”.⁶

Alexandru (Alec) Hurmuzachi scria în 1848 că „din cele 305 localități românești existente în 1774, se ajunsese ca doar 183 să mai aibă o populație preponderent românească, 35 o structură multietnică, iar în 87 din zona de nord, spre Galiția, rutenii și huțulii deveniseră majoritari”.⁷

Peste alte două decenii (în 1869), Bucovina număra 511.354 de locuitori. Cu aproape 140.000 mai mulți decât în 1848. Și această creștere este determinată de imigrări și de colonizări. Consecința a fost aceea că românii erau cu 2.600 mai puțini, adică 207.000 de persoane, ceea ce însuma 40,5% din totalul populației. Numărul rutenilor a crescut la 186.000, reprezentând 36,4% din totalul populației, cu doar 4,1% mai puțin decât românii. Celelalte minorități însumau laolaltă 118.000, adică 23,1% din totalul populației și împreună cu rutenii ajungeau la 59,5% din populația teritoriului anexat de Austria în anii 1774-1777⁸. În mai puțin de un secol (1774-1869), Bucovina s-a transformat dintr-o provincie cu populație preponderent românească într-una multietnică, multiconfesională, multiculturală. Pe măsură ce în teritoriul răpit de Austria se așază imigranți și coloniști (fenomene organizate de statul austriac, după modelul colonizării romane în Dacia și maghiare în Transilvania), documentele înregistrează exodul românilor din locurile lor de baștină în Moldova neocupată de austrieci. Numai în 1815 au plecat peste 16.000 de români.⁹ Politica austriacă de modificare a unității etnice se poate socoti un adevărat model de urmat pentru cuceritorii care urmăresc să-și permanentizeze stăpânirea asupra teritoriilor cucerite de la alte popoare.

Suntem convinși că în vremuri liniștite și cu guvernări competente și oneste asemenea creuzete etnice, lingvistice, culturale și religioase sunt o adevărată binefacere.¹⁰ Dar, cum istoria este încărcată de conflicte și de atrocități, susținerea noastră pare mai curând o utopie.

După prima împărțire a Poloniei (1772) și anexarea samavolnică a nordului Moldovei (de Austria), ucrainenii (numiți de austrieci *ruteni*) din Galiția și Lodomeria și românii din Bucovina au ajuns sub aceeași stăpânire, cea austriacă.

⁶ I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 31-44; *Idem, Românii și rutenii...*, p. 147.

⁷ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, pp. 200-201; I. Nistor, *Românii și rutenii...*, p. 147 (Alexandru Hurmuzachi prezintă aceste date ca replică la afirmațiile unui rutean din Cernăuți făcute în *Foaia Constituțională din Bohemia*, articol în care corespondentul rutean „avu îndăzneala de a contesta superioritatea numerică a românilor față de ruteni, susținând că numărul acestora [al rutenilor n.n.] ar fi în Bucovina egal de mare cu al românilor”. Reacția fermă a lui Alexandru Hurmuzachi l-a obligat pe cel care deforma realitatea să rectifice și să admită că „numărul Românilor în Bucovina întrece pe al Rutenilor” și că sunt „100.000 de Ruteni față de 200.000 de Români” – *ibidem*, p. 148. Hurmuzachi constată că „Rutenismul fu patronat de către guvernul în privința națională și bisericească în contra Românismului.” – *ibidem*, pp. 146-147).

⁸ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 781; I. Nistor, *Românii și rutenii*, p. 155; N. Ciachir, *op. cit.*, p. 56

⁹ *Istoria Românilor*, vol. VI, p. 106.

¹⁰ Ideea pare a fi împărțită și de S. Plokhyy, în 2018 (*La porțile Europei. O istorie a Ucrainei*, traducere din engleză de Smaranda Câmpeanu, Editura Trei, București, 2018, pp. 24, 389).

Așa cum arătam mai sus, foarte mulți ruteni/ucraineni din Galiția au trecut în Bucovina.

Imigrația huțulilor și a rutenilor a fost puternic încurajată după încetarea administrației militare și înglobarea Bucovinei în Galiția cu statut de cerc administrativ, în anul 1786. În întreaga administrație s-a introdus limba germană. Pentru traducerea actelor din română în germană (și din germană în română) a lucrat cu mare râvnă Ion Budai Deleanu, angajat la Liov ca translator în limba moldovenească. De la el a rămas, în manuscris, lucrarea *Observații succinte asupra Bucovinei*, lucrare care oferă informații deosebite despre situația din Bucovina „în primii ani după alipirea la Galiția”. Autorul *Țiganiadei* va muri la Liov, în august 1820.¹¹

După alipire, boierimea moldoveană din Bucovina a trebuit să-și echivaleze titlurile boierești pentru a putea accede în seimul galițian. Cele mai multe familii boierești și-au arendat sau și-au vândut moșiile (ulterior și cele arendate au fost vândute) și s-au retras la Iași. A rămas în provincie familia Hurmuzachi, proprietară a cunoscutei moșii Cernaucă. Hurmuzachii și-au păstrat cetățenia moldoveană și au primit statutul de *sujets mixtes* (sudiți amestecați) și au devenit fervenți susținători ai românismului¹², fiindcă provincia a fost supusă unui intens proces de dezromânizare, folosindu-se pentru aceasta toate instituțiile, inclusiv biserica și școala, pe care conducătorii galițieni (laici și religioși) au încercat să le acapareze.¹³

După moartea lui Iosif al II-lea (1790), românii bucovineni au adresat noului împărat, Leopold al II-lea (1790-1792), un memorandum în care cereau despărțirea de Galiția (1791). Leopold recunoștea că „unirea săvârșită în 1786 [alipirea la Galiția – n.n.] nu mai poate dăinui”, afirmând că „după origine, grai, moravuri, datini și confesiune locuitorii se deosebesc de cei din Galiția”¹⁴, dar despărțirea nu s-a produs până în 1849.

La rândul său, împăratul Francisc Iosif/Franz Joseph (1848-1916) scria în *Diploma împărătească* din 9 decembrie 1862, adresată „populației Bucovinei, în limbile germană, română, ucraineană”, următoarele: „Ca parte din Dacia Veche, țara aceasta, Bucovina, se număra [se alătura Moldovei de Jos și acestea alcătuiau aceeași etnitate – n.n.] sub stăpânirea domnilor Moldovei la așa numita <<Țară de Jos>>, mai târziu se numea <<Arboroasa>>, <<Plonina>> și pe urmă <<Bucovina>> după pădurea de fagi dintre Cernăuți și Vișnița [...]. Sub eroul Ștefan cel Mare [ajunge – n.n.], la un măreț renume, pe care o dovedesc și astăzi numeroase biserici și mănăstiri ca Putna, Volovăț, Rădăuți, Suceava, Solca, Moldovița, Sucevița, Dragomirna, Prisaca și altele mai multe”¹⁵.

II. Ne-am oprit succint asupra chestiunii referitoare la anexarea teritoriului nord- moldovean la Austria și asupra chestiunii modificării compoziției

¹¹ I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 51-53.

¹² *Ibidem*, pp. 55-57; *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 784.

¹³ Cu privire la rezistența românilor, a se vedea I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 64-88.

¹⁴ *Apud* I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 58.

¹⁵ *Apud* N. Ciachir, *op. cit.*, p. 12; *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 786.

demografice și etnice a acestuia, fiindcă, în această nouă provincie austriacă, se vor manifesta primele disensiuni majore între români și ruteni/rusini/ucraineni. Împărțirile Poloniei i-au dus pe urmașii Statului Kievean și ai cazacilor sub stăpânirea celor două mari imperii (Austriac și Rus), aflate în secolul al XVIII-lea, într-o acerbă competiție pentru stăpânirea/cucerirea Europei Centrale și Răsăritene. Fiecare dintre cele două imperii – numite adesea, *închisori ale popoarelor* – au încercat să se folosească de ruteni/ucraineni împotriva celuilalt (imperiu), iar austriecii, și împotriva celorlalte națiuni pe care le asupreau. Habsburgii au încurajat mișcarea națională ruteană cu scopul, în principal!, de a o contrapune celei poloneze de refacere a patriei dezmembrate¹⁶ și, ulterior, mișcării naționale românești.

Primele neînțelegeri se manifestă în timpul evenimentelor revoluționare de la 1848, evenimente care au cuprins întregul imperiu multiethnic al habsburgilor. Spre deosebire de italieni, maghiari ș.a., care au declanșat insurecții de eliberare, rutenii și românii supuși imperiului au ales calea legalistă pentru a-și obține drepturile naționale. După izbucnirea insurecției la Viena, românii din Bucovina au organizat la Cernăuți o mare adunare populară (martie 1848), care a hotărât „constituirea gărzilor naționale și a unui comitet de acțiune” din care făceau parte – printre alții – și frații Hurmuzaki (Eudoxiu, Alexandru și George).¹⁷ La rândul lor, „conducătorii comunității ucrainene, care întâmplător erau și clerici ai Bisericii Unite” au adresat împăratului un apel, „declarându-și loialitatea față de Imperiu și cerând să fie protejați de dominația poloneză și să fie recunoscute drepturile limbii rutene”.¹⁸ Alte surse rețin că în 1848 „îndată după urcarea sa pe tron, împăratul Franz Joseph trimise pe Conte Franz Stadion ca guvernator general în Galiția cu ordinul precis de a se interesa de aproape de problema rutenană” și că „gândul lui Stadion era de a se folosi de mișcarea ruteană în lupta sa contra polonezilor și contra agitațiilor revoluționare”.¹⁹ Cu aprobarea guvernatorului Stadion, rutenii au înființat Consiliul Rutean Suprem²⁰ sau „Holowna Rada Rusko”, Înaltul Sfat Rusesc sau Sfatul *Sfântul Gheorghe*, pentru că din acest sfat făceau parte mai mulți canonici de la catedrala unită a Sf. Gheorghe din Liiov.²¹ Programul Consiliului/Radei prevedea, între altele, formarea „unei provincii separată autonomă cuprinzând Galiția de Est, Rusia Subcarpatică [Transcarpatia – n.n.] și Bucovina, cu limba ruteană în biserică, în școală și în serviciile publice”.²²

Comitetul de acțiune al românilor bucovineni a organizat la Cernăuți o adunare națională cu participarea reprezentanților tuturor categoriilor sociale și ai tuturor naționalităților (8-20 mai 1848). A fost adoptat un program care a fost

¹⁶ I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, ediție îngrijită și prefată de I. Opreșan, Editura Saeculum I.O., București, 2021, pp. 34-35; *Idem*, *Românii și rutenii...*, pp. 166-167.

¹⁷ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 262.

¹⁸ S. Plokhly, *op. cit.*, p. 195.

¹⁹ I. Nistor, *Problema...*, p. 35.

²⁰ S. Plokhly, *op. cit.*, p. 195.

²¹ I. Nistor, *Problema...*, p. 35.

²² *Ibidem*; *Idem*, *Istoria Bucovinei...*, p. 102; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 31.

cuprins în Petiția țării spre a fi adusă la cunoștința Curții de la Viena. Principalele prevederi ale programului erau: *autonomia Bucovinei și a Bisericii ortodoxe; convocarea unei diete în care să fie reprezentanți aleși ai tuturor stărilor sociale indiferent de naționalitate, limbă, religie; școli de toate gradele în limba română; egalitate în fața legii și egalitate religioasă, egală îndrituire a tuturor naționalităților din Imperiu etc.*²³ Se observă cu ușurință diferențele majore dintre cele două revendicări, cea a românilor și cea a rutenilor.

Cele două revendicări – ruteană și română – s-au confruntat în „constituanta austriacă de la Kremsir”. Deputații români au pledat pentru „separarea Bucovinei de Galiția și organizarea ei [a Bucovinei - n.n.] ca provincie autonomă”, iar deputații ruteni cereau „formarea unei provincii naționale rutene care să cuprindă Galiția și cel puțin o parte din Bucovina”. Au câștigat românii susținuți de deputații polonezi.²⁴ Nu sesizăm nicio acțiune a românilor împotriva rutenilor. Din păcate, reciproca nu este valabilă.

Revoluționarii români din Țara Românească, Moldova, Transilvania și Banat și-au coordonat acțiunile. În februarie 1848, ei au înaintat o petiție împăratului solicitându-i – între altele – „unirea tuturor românilor din statul austriac într-o singură națiune de sine stătătoare”.²⁵ Această petiție, conținutul său și cererea de reunire a tuturor românilor din Banat, Partium (Crișana/Bihor, Sătmăr, Maramureș), Transilvania și Bucovina într-o singură structură administrativă și politică, cerere susținută și de revoluționarii moldoveni și munteni aflați în exil, este cea mai puternică expresie a conștiinței naționale românești și cea mai evidentă și hotărâtă manifestare a voinței de unitate națională. Solicitarea nu a fost îndeplinită pe de-a-ntregul, dar Constituția liberală austriacă din februarie 1849 a restabilit autonomia Principatului Transilvaniei căruia i-au fost alăturate comitatele din Partium, iar Bucovina a fost separată de Galiția și organizată ca ducat autonom²⁶, ceea ce ni se pare o mare victorie a tuturor revoluționarilor români pașoptiști.

III. În secolul al XIX-lea existau în Bucovina 12 naționalități și 10 confesiuni religioase.²⁷ Imperialii au urmărit să se folosească de această realitate pentru a realiza în provincie un om nou, *homo bucovinensis*, care să-și uite neamul și limba, să nu aibă patrie și să fie „credincios doar Imperiului și politicii sale”.²⁸ Doctrina a fost numită „bucovinism” și au aderat la ea și anumiți membri ai elitei românești: mitropolitul Eugenie Hacman (cel mai important susținător!), Nicolae

²³ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 279; Pentru cunoașterea în amănunt a programului și a evenimentelor de la Cernăuți, a se vedea și: I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 89-98; N. Ciachir, *op. cit.*, pp. 48-50, 51.

²⁴ I. Nistor, *Problema...*, pp. 35-36; *Idem*, *Istoria Bucovinei...*, pp. 98-101; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 31.

²⁵ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, pp. 307-308; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 30.

²⁶ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, p. 308; Despre Bucovina autonomă și despre rolul deosebit al lui Eudoxiu (Doxache) Hurmuzachi, a se vedea I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 107-116.

²⁷ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 356.

²⁸ *Ibidem*.

Mustazza (Mustață), Nicolae Hacman.²⁹ Frunțașii politici români, adversari ai bucovinismului, au activat în partidele importante din Austria: Partidul Centralist (cel mai cunoscut membru a fost Eudoxiu Hurmuzachi, autorul celebrei colecții de Documente privitoare la istoria românilor, membru în Dieta de la Cernăuți și căpitan/guvernator al provinciei) și Partidul Autonomist/federalist (frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi). Toți Hurmuzachii militau pentru „o țară autonomă, reprezentată prin națiunea română cu toate tradițiile ei politice din trecut și cu toate aspirațiile ei în viitor”.³⁰ În 1872 „boierii conservatori au înființat Societatea autonomiștilor bucovineni, un adevărat partid național” al cărui scop principal, înscris în program, era „de a cultiva în popor instrucțiunea politică și conștiința națională și [...] realizarea și dezvoltarea organică a autonomiei în toate ramurile vieții publice”. Se putea înscrie în partid „orice cetățean austriac fără deosebire de naționalitate sau confesiune”. Societatea autonomiștilor bucovineni a editat săptămânalul *Der Patriot*, „revistă de politică și economie”, în limba germană. Au fost abordate în paginile revistei toate chestiunile importante ale Bucovinei, în scurta perioadă de apariție (30 aprilie – 14 decembrie 1872).³¹

Activitatea Societății autonomiștilor a fost continuată începând din anul 1885 de Concordia, partid politic care milita pentru atragerea la viața politică națională a tuturor categoriilor sociale și „închegarea rândurilor românești și gruparea tuturor bunilor români sub un drapel unitar național”. Concordia a editat o *Biblioteca de popularizare*, iar în 1886 a editat la Suceava *Revista politică* cu apariție bilunară. Revista își propunea „să apere poziția românilor în viața publică din Bucovina și să țină viu simțământul lor de solidaritate”. Pentru „lămurirea poporului și întărirea conștiinței naționale au apărut – tot sub egida *Concordiei* – *Biblioteca poporului bucovinean* (care a publicat 11 broșuri de popularizare a istoriei naționale), *Biblioteca pentru tinerimea română* (a publicat 17 broșuri cu creații literare scrise de Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Ioan Slavici ș.a.), *Biblioteca de petrecere și învățătură pentru tineret* (care publică scrieri ale celor mai importanți scriitori români: Alecsandri, Eminescu, Creangă, Vlahuță, Negruzzi, Coșbuc ș.a.).³²

Pentru a contracara *bucovinismul* și pentru a reînvia și pentru a păstra spiritul național, trei studenți români din Bucovina (Petrul Piteiu, Gavril Băleanu, Emil Cobuz) – care studiau în capitala imperiului – i-au invitat pe toți „studenții români din străinătate să participe la aniversarea a 400 de ani de la fundarea mănăstirii Putna”. Întrunirea ce urma să se organizeze în 15 august 1869 – nota revista *Convorbiri literare* – „ar putea să constituie și altceva, decât numai o serbare pentru glorificarea trecutului nostru și că la o ocazie așa de favorabilă în

²⁹ A se vedea I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 208-209, 210; *Idem*, *Homo bucovinensis*, în *Glasul Bucovinei*, nr. 23, 11 dec. 1918, p. 1; Marian Olaru, Ștefan Purici, *Bucovinism și homo bucovinensis*, în *Analele Bucovinei*, 3, 1996, 1, pp. 1-11.

³⁰ I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 210.

³¹ *Istoria Românilor...*, vol. VII, tom II, p. 363; I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 210-211.

³² *Ibidem*, p. 363; *Ibidem*, pp. 258-259.

felul său, am putea să ne gândim serios asupra problemelor ce viitorul ni le impune cu atâta necesitate”.

Toți studenții români de la Viena, inclusiv cei din România și din Transilvania au hotărât să participe, dar izbucnirea războiului franco-german i-a determinat pe organizatori (între care și Mihai Eminescu) să amâne aniversarea pentru data de 15 august 1871.³³ Guvernatorul a îngăduit ca serbarea să aibă doar un caracter religios și nicidecum național, iar boierii, temători că îl vor supăra pe reprezentantul guvernului austriac „ostil oricărei manifestări naționaliste”, nu au participat. Absența lor l-a indignat pe Mihail Kogălniceanu sosit din România împreună cu Grigore Tocilescu. Au mai fost prezenți: Iacob Mureșanu (din Transilvania), Ioan Gh. Sbiera (reprezentantul Societății Academice Române), A. D. Xenopol (reprezentantul studenților, care a rostit un emoționant discurs, în care a afirmat că au venit la Putna „români din toate țările românești în vederea <<viitorului la care năzuiește orice suflet nobil al poporului nostru>>”), Ciprian Porumbescu (care a cântat la vioară *Hora detrunchiaților*, după care a rostit emoționantele cuvinte „Am cântat Daciei întregi!”) și mulți români și românce care au „închinat evlaviosului domnitor un prea frumos acoperiș de mormânt care s-a așezat pe lespede ce apără sicriul cu osemintele eroului”. Cuvântul de pomenire a fost rostit de egumenul mănăstirii, Arcadie Ciupercovici (din vechea familie câmpulungeană Ciupercă), viitor mitropolit al Bucovinei și al Dalmației.³⁴

Pentru sărbătorirea centenarului anexării părții de nord a Moldovei și pentru glorificarea *bucovinismului*, guvernul de la Viena a pregătit cu minuțiozitate evenimentul/momentul. Intențiile au fost exprimate într-o „scrisoare comemorativă” concepută de profesorul vienez A. Ficker cu titlul *Serbarea aniversării de o sută de ani de la unirea Bucovinei cu Austria*. Austriecii numeau, deci, evenimentul anexării *unire*, iar anexarea era prezentată ca începutul „operei de civilizație pe care austriecii ar fi realizat-o în noua provincie ruptă din trunchiul Moldovei.”³⁵

Comitetul de organizare de la Cernăuți a hotărât să ridice *Austriei protectoare* o statuie „înfațișând o mamă care își strângea fiica la sân”. Statuia a fost amplasată în piața *Austria*. La aniversare urma să participe însuși împăratul Francisc Iosif I, care a promis să aducă „ca dar jubiliar nou creată Universitate Francisco-Iosefină, o instituție de înaltă învățătură, servind de pivot pentru cultura germană” după ce universitățile din Cracovia și Liov au fost polonizate, iar la Cluj guvernul de la Budapesta deschisese o universitate în limba maghiară (1872).³⁶

Oamenii politici români din Bucovina au solicitat în repetate rânduri – începând cu anul 1848 – înființarea unei universități în provincie. Imperialii s-au hotărât să satisfacă această doleanță cu prilejul „jubileului de 100 de ani de la

³³ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 204-205; N. Ciachir, *op. cit.*, p. 62; *Istoria Românilor...*, vol. 7, tom. 1, p. 787.

³⁴ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 205-206; A se vedea și M. Eminescu, *Însemnătatea serbării de la Putna*, București, 1905.

³⁵ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 212.

³⁶ H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 36.

anexarea acestei țări la monarhia habsburgică”. Uricul (hrisovul) de înființare a universității a fost semnat de împărat la 30 septembrie 1875. Conținutul documentului este un model de politicianism imperial. Se vorbește în el despre grija deosebită pentru „ducatul nostru Bucovina”, despre „grija guvernului pentru cultura spirituală și morală a noilor supuși”, despre rolul „de izvor de binefaceri extraordinare” pe care urma să-l aibă noua universitate „nu numai pentru credinciosul nostru ducat, dar și pentru țările vecine”. Din uric mai aflăm că împăratul „a îngăduit ca Universitatea să poarte numele nostru: *Universitatea imperială-regală Francisc Iosif din Cernăuți*” și a dispus „ca deocamdată Universitatea să fie compusă din trei facultăți: de teologie greco-orientală, de drept și de filosofie” și a avut grijă ca toate facultățile „să aibă un corp didactic corespunzător” și să le fie asigurate „edificiile necesare, materialul didactic și fondurile necesare pentru îndeplinirea scopurilor lor nobile”. Este subliniat faptul că universitatea se înființează „tocmai în momentul când credincioasa noastră Bucovină este pe cale de a sărbători aniversarea de o sută de ani de la unirea sa cu statele noastre” și că înființarea universității este o dovadă că „domniile noastre și ale înaintașilor noștri n-au rămas fără rod pentru această iubită țară a noastră”, iar universitatea este chemată „să cultive și să întrețină spiritul austriac de credință”.³⁷

Frenezia pregătirii serbării centenarului – numit de austrieci *centenarul unirii Bucovinei cu Imperiul* – a fost tulburată de apariția broșurii *Răpirea Bucovinei*, scrisă de istoricul și eminentul om de stat, artizanul modernizării Principatelor Unite, Mihail Kogălniceanu. Broșura dezvăluia samavolniciile săvârșite de Austria – cu complicitatea Turciei și a Rusiei – cu o sută de ani în urmă. Autoritățile imperiale au ordonat celor din Bucovina să împiedice răspândirea broșurii și să-i pedepsească pe cei care o răspândeau. Cei care o primiseră și o citiseră au fost denunțați și judecați pentru culpa de a o fi citit.³⁸

În Comitetul de organizare nu a fost inclus niciun reprezentant al boierimii române, deoarece majoritatea boierilor făceau parte din partidul de opoziție (Partidul Conservator Autonomist). Intelectualii români – din România și din teritoriul anexat de Austria – au primit cu ostilitate celebrarea evenimentului din 1775. Dacă austriecii numeau acel eveniment *unire a Bucovinei cu Austria*, românii îl socoteau un act samavolnic de răpire a unei părți din trupul Moldovei. Ieșenii au convocat o mare adunare populară pentru „a prăznui amintirea principelui Ghica, decapitat chiar în ziua în care populația Bucovinei detrunchiate fusese silită la Cernăuți să presteze Jurământul de credință față de Casa de Austria”.³⁹

În noile condiții, împăratul a hotărât să nu mai participe la *Jubileul unirii*. Organizatorii au decis să inaugureze Universitatea Iosefină în data de 4 octombrie 1875, zi în care se serba și onomastica împăratului. În discursurile inaugurale, ministrul cultelor și instrucțiunii de la Viena a afirmat că „noua universitate trebuie

³⁷ *Ibidem*, pp. 213-214.

³⁸ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 215; N. Ciachir, *op. cit.*, pp. 62-64; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 35.

³⁹ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 215; N. Ciachir, *op. cit.*, pp. 62-64.

să fie <<un focar de știință nemțească>>”, iar viitorul decan al facultății de drept i-a jignit pe români „care își duceau traiul <<cu tâmpenie și ascultare și plătind socotelile altora>>”, referindu-se la frații lor din România. Un ziar apropiat guvernului de la Viena dezvăluia explicit scopul universității: „de a desăvârși germanizarea Bucovinei și de a arunca raze civilizatoare asupra Moldovei și Basarabiei”.⁴⁰ Universitatea *Francisc Iosif* cuprindea trei facultăți și era condusă de profesorul român Constantin Tomașciuc, iar predarea se făcea în limba germană. În limba română se predă la catedra de limba română a facultății de filosofie, al cărei titular era profesorul Ioan Gh. Sbiera și la unele catedre de la facultatea de teologie. În primul an au fost înmatriculați 268 de studenți din care 53 români (34 studiau teologia), 51 evrei, 41 ruteni, 31 germani, 28 polonezi, 4 cehi.⁴¹

În aceeași zi de 4 octombrie, s-a desfășurat la Iași „marea serbare funebră în amintirea principelui martir Grigore-Vodă Ghica”. Discursul a fost rostit de primarul Nicu Gane care între altele a spus: „Să uităm păsurile zilnice în fața majestății mormântului și uniți într-un gând și un suflet să plângem îndoita pierdere – a marelui Domnitor și a dulciei Bucovine”. El i-a îndemnat pe participanți să vină în fiecare an și să nu uite sacrificiile înaintașilor. Din partea românilor din Bucovina a vorbit poetul Dimitrie Petrino, care renunțase la cetățenia austriacă și trecuse în România. El a criticat cu severitate politica de deznaționalizare a românilor din Bucovina.⁴²

Studenții Universității Iosefine din Cernăuți – români și de alte etnii – s-au organizat, asemenea colegilor lor din universitățile austriece și germane, în societăți academice cu scopuri și programe diverse: literare, științifice, sociale, distractive, sportive (numite și *bătăușe*) etc. Studenții români și-au numit societatea *Arboroasa* (pentru a nu folosi denumirea dată de austrieci teritoriului răpit Moldovei în 1775), iar un grup mic a înființat societatea bătaușă/sportivă *Bucovina*. Germanii au înființat *Armina* (tot o societate bătaușă), rutenii s-au organizat în societatea *Soiuz*, polonezii au înființat *Ognisko*, evreii au dat societății lor numele *Austria*, iar societatea formată din tineri de mai multe naționalități s-a numit *Dacia*.⁴³

IV. Înființarea *Arboroasei* a fost primită cu entuziasm de românii din Bucovina și din celelalte provincii ale Imperiului în care trăiau și români. Ziarul *Albina* care apărea la Pesta a scris: „În timpul acesta, în care germanizarea și slavizarea progresează mereu împotriva noastră, formarea acestei societăți este de o mai mare importanță și fiindcă studenții tuturor facultăților [...] s-au unit întreolaltă și au format acea societate; sperăm că generația viitoare a preoților și a intelectualilor noștri din Bucovina se va deosebi mult de generația prezentă și

⁴⁰ Apud I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 216-217.

⁴¹ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 218.

⁴² *Ibidem*, pp. 219-228.

⁴³ *Ibidem*, p. 229; H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 35; Pentru o analiză completă, a se vedea Ilie Dugan, *Arboroasa*, București, 1930.

Societatea *Arboroasa* va fi o școală bună și roditoare pentru interesele noastre naționale”.⁴⁴

Într-adevăr, începe să se formeze o nouă elită intelectuală bucovineană devotată idealului național românesc. *Arboroasa* a organizat serbări naționale, șezători literare, conferințe contribuind, în mod hotărâtor, la consolidarea societății românești. A stabilit legături cu societățile studențești din Pesta (*Petru Maior*), din Gherla (*Alexi Șincaiana*), din Blaj (*Inocențiu Clainiana*), din Viena (*România Jună*), din Iași (*Clubul Studenților Universitari*) etc.⁴⁵

Activitatea proromânească a Arboroasei i-a înfuriat peste măsură pe ocupanți. Parchetul din Cernăuți a dizolvat Societatea în data de 15 noiembrie 1877, la solicitarea Siguranței de stat austriece care o bănuia de acțiuni subversive contra siguranței statului austriac. Civilizatorii au devenit foarte îngrijorați că *Arboroasa* redeștepta spiritul național și începuse să stabilească legături cu autorități publice din România, după ce oamenii politici din România s-au arătat interesați de susținerea societăților culturale și studențești din afara statului național. Concret, este vorba de hotărârea Camerei Deputaților de la București (luată în ședința din 17 ianuarie 1877), la propunerea deputatului Petre Grădișteanu, de a aloca din bugetul României o subvenție de 1000 de lei pentru Societatea *România Jună* din Viena și o altă mie de lei, pusă la dispoziția ministrului Instrucțiunii publice, „pentru subvenționarea altor societăți culturale românești din țările surori de sub stăpânire străină”. Deputatul patriot a susținut că vorbele despre românism și despre „simțămintele comune care ne leagă pe noi toți cu românii din România neliberă trebuie urmate de fapte!”. Hotărârea Camerei Deputaților a ajuns repede și la Cernăuți. În februarie 1877, Ciprian Porumbescu și Constantin Morariu, președintele, respectiv, secretarul Arboroasei, s-au adresat ministrului Instrucțiunii publice de la București – printr-o petiție de înaltă ținută academică și de importantă civilitate – solicitându-i să aibă în vedere și *Arboroasa*. Cererea se încheie cu formula „Trăiască nația românească!”. Ministrul a trimis Arboroasei 250 de lei, iar în raportul anual pe 1877, conducerea Societății mulțumește ministrului „care a binevoit a trimite prin adresa din 5 septembrie 1877 nr. 9113 suma considerabilă de 250 de franci”.⁴⁶ Facem precizarea că suma era într-adevăr considerabilă!

Al doilea motiv, declarat de autorități, a fost acela că cei din conducerea Societății au trimis o telegramă, la 12 octombrie 1877, primarului Iașului Nicu Gane, telegramă prin care își exprimau „adeziunea la dezvelirea bustului lui Grigore Ghica în grădina Bellicului [locul în care a fost decapitat domnitorul care s-a opus răpirii părții de nord a Moldovei – n.n.], dăruit Iașilor de domnitorul Carol”. Textul telegramei era următorul: „*Arboroasa*, societatea junimii române din

⁴⁴ Apud I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 229-230.

⁴⁵ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 230.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 230-231, 232.

partea detrunchiată a vechii Moldove, aduce condoleanța membrilor ei pentru domnitorul decapitat”.⁴⁷

În ziua în care a fost dizolvată Societatea *Arboroasa* (15 noiembrie 1877), autoritățile au dispus și arestarea conducătorilor acesteia: Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharie Voronca, Orest Popescu și Eugen Siretean. Înainte de arestarea studenților amintiți, guvernatorul Bucovinei (Ironim Alessani) i-a cerut mitropolitului Teoctist Blajovici să-i cerceteze disciplinar pe aceștia și să se ia măsuri împotriva lor, fiindcă erau și alumni interni ai Institutului Seminarial. Spre lauda sa, Mitropolitul a spus că a interzis alumnilor seminariali să mai participe la societățile academice și ei au înțeles aceasta.⁴⁸

În ziarele *Familia* (Oradea), *Curierul* (Iași), *Românul* (București), au fost publicate proteste puternice împotriva acțiunilor autorităților austriece. C. A. Rosetti a publicat în *Românul* (în 6 numere consecutive apărute în lunile decembrie 1877 și ianuarie 1878) un articol extrem de violent la adresa ocupantului austriac și la politica de deznaționalizare a acestuia. Pana gazetarului Rosetti este necruțătoare cu cei care „țin în temniță pe cinci dintre cei mai de frunte studenți români sub acușările absurde de înaltă trădare și de tulburări ale ordinii publice”, folosindu-se de „un pretext care el însuși este un ultragiul aruncat celor mai sfinte simțăminte” și, după ce le amintește (telegrama trimisă la Iași și primirea celor 250 de lei de la București), afirmă: „fură de ajuns împilatorilor să decreteze dizolvarea societății, să i se confişte vreo 4000 de lei și să-i arunce în temniță pe studenți”.⁴⁹ Articolul a fost trimis de către ministrul Austriei la București – în traducere germană – premierului de la Viena și ministrului de externe al Austro-Ungariei.

Procesul celor cinci studenți din conducerea Arboroasei a avut loc în primele zile (1-3) ale lunii februarie 1878, în fața Curții cu Juri din Cernăuți. Completul de judecată era format din trei judecători (președinte Th. Bendella), acușarea era reprezentată de un procuror (Th. Mehoffer), decizia urma să fie luată de 12 jurați (președinte Alexandru Vasilco), iar apărarea revenea avocaților Iosif Roth, Iacob Atlas, Alexandru Tabora. Procurorul a cerut condamnarea acușătorilor pentru „crimă de înaltă trădare și tulburare a ordinii publice”, încriminându-i pe studenți că au folosit, în telegrama trimisă primarului Iașului, cuvântul *detrunchiat*, adică *doborât cu forța*, ceea ce era inacceptabil pentru stăpânire care urmărea să impună românilor ideea că la 1775 Bucovina s-a unit cu Austria și a fost civilizată de aceasta. Toți avocații au cerut achitarea studenților, iar Roth a spus răspicat că „Bucovina fusese parte a Moldovei și că domnitorul Ghica fusese decapitat de turci”. La finalul procesului cei 12 jurați au pronunțat în unanimitate hotărârea de achitare a studenților, iar cei prezenți în sală „au izbucnit în urale, intonând

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 231, 232.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 232-233 (Mitropolitul a adresat o encicloică alumnilor în teologie pentru a dovedi conducerii politice că i-a muștrat pe tinerii seminariști. – *Ibidem*, pp. 233-240).

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 240-244.

Deșteaptă-te, române!”.⁵⁰ Procesul *Arboroasei* l-a precedat cu 16 ani pe acela, mult mai răsunător, al memorandumistilor ardeleni (1894).

Verdictul pronunțat în proces i-a nemulțumit pe guvernanții de la Viena. Prim-ministrul (care asigura și interimatul la Ministerul de Interne) i-a cerut guvernatorului Alessani să cerceteze care a fost destinația subvenției primite de Arboroasa de la guvernul român și dacă au primit asemenea subvenții și alte societăți culturale din monarhia austro-ungară. Din răspunsul guvernatorului ne dăm seama că guvernanții erau interesați numai de societățile românești, fiindcă ei interpretau că primirea subvențiilor de la un stat străin, în speță România, înseamnă intrarea acelor Societăți „pe tărâm politic, într-un mod care atinge și periclitează interesele superioare ale statului”. Referindu-se la protestul lui C.A. Rosetti, prim-ministrul vienez îl găsește „glasul opiniei publice [din România – n.n.], care se folosește de dizolvarea *Arboroasei* pentru a polemiza contra politicii noastre interne pe un ton cu totul inadmisibil”.⁵¹ Este limpede că pe răpitorii părții de nord a Moldovei îi îngrijorează, peste măsură, Statul național român și iminența câștigării independenței acestuia.

Raportul întocmit de Alessani consemnează următoarele: există în Bucovina, pe lângă dizolvata *Arboroasa* „numai o singură altă societate specific românească și anume *Societatea pentru cultura și literatura română*”; după percheziția făcută la aceasta a constatat că ea „dispune de un capital funcțional de 20.000 de forinți”, este condusă de funcționari cezaro-crăiești care „cu tot zelul lor pentru limba română” nu pot cere subvenții de la „guvernul român”, fiindcă s-ar compromite politic; ar fi o greșeală să cerceteze arhivele acestei Societăți „fiindcă o asemenea măsură ar produce aici [în Bucovina – n.n.] mare senzație”, iar un rezultat negativ (necompromițător) „precum se și prevede” ar afecta prestigiul guvernului. Guvernatorul mai notează că în arhivele *Arboroasei* au fost descoperite „adrese compromițătoare provenite de la societățile teologilor din Blaj [...] și din Gherla [...]” și că a trimis aceste documente „Ministerului ungar de Interne [...] ca să se dispună cele legale”. Alessani admite că este posibil ca aceste Societăți „și poate și alte societăți române din Ungaria și Transilvania, ca și societatea *România Jună* din Viena” să fi beneficiat de subvenții ale guvernului român.⁵²

După pronunțarea sentinței de achitare, cei cinci studenți au fost eliberați. Senatul Universității i-a admonestat aspru pe trei dintre ei (Morariu, Popescu, Siretean), l-a exclus de la cursuri pentru o perioadă de două semestre pe Zaharie Voronca, iar Ciprian Porumbescu nu a primit nicio sancțiune, fiindcă terminase studiile teologice. El a plecat la Viena pentru a studia la Conservatorul din capitala valsului.⁵³

⁵⁰ *Ibidem*, pp. 244-245; A se vedea, pentru o analiză completă, Teodor Bălan, *Procesul „Arboroasei” (1878)*, Cernăuți, 1937.

⁵¹ I. Nistor, *Istoria Bucovinei...*, pp. 245-246.

⁵² *Ibidem*, pp. 246-247.

⁵³ A se vedea, cu privire la viața tânărului patriot: Valeriu Braniște, *Ciprian Porumbescu*, Lugoj, 1908; Viorel Cosma, *Ciprian Porumbescu*, București, 1957; Constantin Morariu, *Ciprian*

*
* *

Marile momente din istoria națiunii române – Unirea Moldovei cu Țara Românească (formarea statului național român) și Războiul de Independență – au fost primite cu entuziasm și de românii din partea detrunchiată a Moldovei. Mulți tineri români (din toate provinciile imperiului) au trecut în România spre a se înrola ca voluntari în armata română. Studenții români de la Cernăuți au lansat o listă de colectă de bani pentru a-i ajuta pe tinerii care doreau să plece voluntari în războiul de independență al românilor. Femeile s-au organizat în două comitete (la Cernăuți și la Suceava) și au confecționat bandaje pentru soldații răniți. Autoritățile austriece au ordonat guvernatorului Bucovinei „să urmărească cu atenție mișcarea daco-română de acolo”, să-i supravegheze pe tineri și să întărească paza granițelor. La sesizarea directorului liceului din Cernăuți, guvernatorul a intervenit la București pentru retrimiteră în Bucovina a acelor elevi, „dintre care unii fuseseră îmbrăcați în haine militare și încadrați în unitățile de la Dunăre”. Femeile române au sfidat autoritățile care inițiaseră „în Bucovina o colectă pentru asistența răniților turci”. Atitudinea românilor a fost catalogată de ocupantul austriac drept „acțiune de tulburare a ordinii publice și iredentism”. Prefectul din Storojineț raporta, în decembrie 1877, că țăranii (din acest județ) „spun pe față că s-au înțeles cu preoții și boierii români ca să smulgă Bucovina de la Austria și s-o alipească la România... Revoluția aceasta urmează să izbucnească neapărat la Crăciun...”. Studenții români erau strict supravegheați de Siguranța austriacă, fiindcă trimiseseră o telegramă în care transmiteau condoleanțe pentru morții de pe front „în numele țării detrunchiate” și că au sărbătorit victoria de la Plevna toastând „în sănătatea Domnitorului Carol și a armatei române”.⁵⁴

V. Rutenii⁵⁵ (ucraineni/maloruși/rusini) s-au folosit de îngăduința Imperiului austriac pentru a-și promova literatura, obiceiurile și tradițiile și – implicit – scopurile politice. Trebuie să precizăm că începuturile mișcării naționale ucrainene s-au plămădit în ceea ce s-a numit partea rusească a viitoarei Ucraine. Este vorba de „frăția clandestină a Sfinților Chiril și Metodieu”, ai cărei cei mai cunoscuți membri erau profesorul de istorie Mâkola Kostamarov și instructorul de desen Taras Sevcenko de la Universitatea din Kiev. „Ei își imaginău o republică ucraineană liberă într-o uniune slavă mai largă”. Frăția „glorifica trecutul căzăcesc” și milita „pentru transformarea Imperiului într-o federație de republici egale în

Porumbescu, Cernăuți, 1926; Paul Papadopol, *Ciprian Porumbescu – ca om, ca român, ca artist*, București, 1940.

⁵⁴ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, pp. 251-253; *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, pp. 662-663.

⁵⁵ Cu privire la evoluția etnonimelor respective, a se vedea și Mihai Traistă, *De la etnonimul „rusyn” („rutean”) la cel de „ucrainean”*, în *Relații româno-ucrainene, istorie și contemporaneitate*, (Lucrările Simpozionului Internațional „Relații româno-ucrainene. Istorie și contemporaneitate”, Satu Mare, 8-9 martie 2019, volum aniversar. Editori: Irina Liuba Horvat, Anastasia Vehesh), Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare; Editura R.C.R., București, 2019, pp. 321-327.

drepturi”, între care și Ucraina. Kostomarov a scris *Cărțile genezei poporului ucrainean*, lucrare care a devenit programul Frăției.

S. Plokyh consideră că membrii Frăției „au inițiat ceea ce astăzi am numi un proiect național ucrainean” și „au încheiat un program politic care avea să ducă la crearea unei comunități naționale”, program care „a transformat profund Ucraina”. Istoricul conchide: „Cea mai limpede mărturie a acestei schimbări este vizibilă și astăzi, sub forma monumentului ridicat în onoarea lui Sevchenko în fața principalului corp al Universității din Kiev. Acesta a înlocuit statuia fondatorului universității, țarul Nicolae I”.⁵⁶ Interesant!...

Dacă în teritoriile ucrainene aflate sub stăpânirea Imperiului rus erau interzise organizațiile politice ale malorușilor (ucrainenilor), în cele stăpânite de austrieci au fost permise organizații politice ale rutenilor (ucrainenilor). Din 1863, Romanovii au interzis atât publicațiile, cât și textele religioase și educative, „în dialectul Rusiei Mici”.⁵⁷ Mai întâi, au fost interzise textele scrise în alfabetul latin, iar, ulterior, și cele scrise în alfabetul chirilic. Cenzorul principal (Piotr Valuev, ministru al Educației) susținea că „nu există și nu va exista nici o limbă distinctă a Rusiei Mici”.⁵⁸

Măsurile acestuia au fost considerate inefficiente de Mihail Iuzefovici, „etnic ucrainean din gubernia Poltava din fostul Hatmanat cazac”, deoarece – susținea el – „întăriseră legăturile dintre ucrainofilii din Rusia Mică [teritoriul ucrainean din Imperiul rus – n.n.] și Galiția Austriacă, unde aceștia din urmă slujeau drept agenți ai polonezilor”. Iuzefovici era „din punct de vedere politic și cultural un malorus”, fusese prieten cu Pușkin și „credea în unitatea tuturor <<triburilor ruse>>”. El considera că „<< așa-numita mișcare ucrainofilă >> ar încerca să îndepărteze Ucraina de Rusia”. Credința lui națională și politică este exprimată foarte elocvent în inscripția pusă pe monumentul ridicat (cu contribuția sa), în centrul Kievului, lui Bogdan Hmelnițki: „Rusia, una și indivizibilă, pentru Bogdan Hmelnițki”.⁵⁹

M. Iuzefovici vedea în membrii societății *Kiev Hromada* (Comunitatea Kieveană) și, îndeosebi în Mihailo Drahomanov și Pavlo Ciubinski, dușmani ai unității națiunii ruse. După ce a fost destituit din funcția de profesor de la Universitatea din Kiev, Drahomanov⁶⁰ a părăsit Kievul și a devenit „sufletul mișcării panslaviste” din Galiția și din întreaga Austrie. Cu privire la activitatea *ucrainofilului* Drahomanov/Dragomanow, informațiile sunt contradictorii. S. Plokyh scrie că „după ce a fost demis din funcția de profesor universitar, a părăsit imperiul, plecând în Elveția”. Autorul sintezei care ne oferă informația spune că profesorul „s-a stabilit la Geneva” unde a început să scrie „redactând câteva

⁵⁶ S. Plokyh, *op. cit.*, pp. 187, 189, 190, 191; I. Nistor, *Problema...*, p. 195.

⁵⁷ S. Plokyh, *op. cit.*, pp. 197-198.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 198.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 199.

⁶⁰ În scrierile lui Ion Nistor apare cu numele Mihai Dragomanow (a se vedea I. Nistor, *Problema...*, p. 43). Cu același nume apare și în Rapoartele Direcției de poliție din Liov, despre propaganda panslavistă în Galiția (a se vedea I. Nistor, *Problema...*, Anexa VII, pp. 272-274, Anexa VIII, pp. 274-276).

volume care l-au transformat în cel mai influent gânditor politic ucrainean al secolului al XIX-lea”, fiind „primul care a îmbrățișat ideile socialiste”.⁶¹ Devenind socialist, „el a luptat pentru recunoașterea Ucrainei ca națiune distinctă și a promovat ideea unei federații europene care să includă și Ucraina [...]. Federația lui Dragomanov nu era însă slavă [ca aceea a lui Kostamarov – n.n.], ci europeană”. Scrierile lui au dus la „renașterea mișcării ucrainene”, iar ideile sale „au avut o influență extraordinară asupra evenimentelor din Ucraina austriacă”.⁶² Ni se par contradictorii opiniile istoricului ucrainean care afirmă mai întâi că Dragomanov a fost „sufletul mișcării panslaviste” din întreaga Austrie, apoi, că a devenit „cel mai influent gânditor politic ucrainean din secolul al XIX-lea”, deoarece a fost „primul care a îmbrățișat ideile socialiste” și a inițiat și a susținut proiectul unei federații europene, în detrimentul statelor naționale care se formaseră și se formau pe continentul european. Cu alte cuvinte, „sufletul mișcării panslaviste” a fost un pionier al unificării europene sub forma unei federații socialiste dominate de slavi.

I. Nistor nu precizează cum a devenit Dragomanov „sufletul mișcării panslaviste din Galiția”. Istoricul prezintă activitatea acestuia bazându-se pe două rapoarte – unul al direcției de poliție din Liov „asupra propagandei lui Dragomanow și tovarășii” – și unul al directorului aceleiași poliții, Tustanowski, către guvernatorul Bucovinei, Alesani, „despre agitațiunile panslaviste din Galiția”, din 10 aprilie 1878.⁶³ Prin urmare, poliția austriacă îl urmărește pe Dragomanov, fiindcă era „sufletul mișcării panslaviste” și nu pentru că a lucrat pentru „renașterea mișcării ucrainene” pe care statul austriac o susținea pentru a o opune atât panslavismului promovat de Imperiul rus, cât și celorlalte mișcări naționale din Imperiul Austro-Ungar.

Din cel de-al doilea raport reiese că adresa „pentru corespondența secretă a lui Dragomanow era: <<Venezia, Marie Kober>>”, că el „caută să găsească în Lvov agenți care să grijească de publicarea broșurilor de propagandă, ce erau oprite în Rusia”, că propaganda urma să se facă atât „pe calea îngăduită de lege”, cât și „pe calea conspirativă”. Calea conspirativă se folosea pentru difuzarea „publicațiilor apărute la Geneva, dar oprite de cenzură [e vorba de cenzura austriacă – n.n.]”, broșuri care urmau să fie introduse în Austria „fie prin Germania, fie prin România”. Dragomanow „umbla să constituie un comitet de 4-5 persoane de încredere” care „să dezvolte o aprigă propagandă în Bucovina și în Rusia Subcarpatică”, care – îndeosebi ultima, credea Dragomanov – „poate deveni un teren foarte bun pentru propaganda panslavistă”. Agenții de propagandă urmau să se deplaseze pe jos „sub pretextul că umblă să culeagă informațiuni economice și etnografice [...]” și, intrând în contact direct cu populația, „îndeosebi cu elevii din licee și seminare să-i câștige pentru ideile lor”.⁶⁴

⁶¹ S. Plokh, *op. cit.*, p. 200.

⁶² *Ibidem*, pp. 200-201.

⁶³ I. Nistor, *Problema...*, pp. 272-274; 274-276.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 41; *Idem*, *Istoria Bucovinei...*, pp. 140-141.

În perioada 1850-1860, în Ucraina austriacă s-au confruntat două ideologii naționale: cea panrusă, care considera că rutenii/ucrainenii sunt parte a marii națiuni ruse (velicorusă, malorusă, bielorusă), și cea ruteană/ucraineană, separatistă, care considera că ucrainenii (rutenii/malorușii) sunt o națiune separată.⁶⁵ Cu alte cuvinte, competiția politică s-a desfășurat între rusofili și ucrainofili.⁶⁶ Ion Nistor consideră că exponenții curentului panrus „în Galiția și Bucovina erau numiți ruteni bătrâni, iar adepții mișcării naționale separatiste ruteni tineri”, dar constată că „între rutenii bătrâni și rușii moscoviți (rusofili) [conduși de Dudykievycz – n.n.] se produse ruptura”, fiindcă rusofilii „erau bănuți că primeau ruble din Rusia pentru propagandă”, iar rusofilii „îi învinuiau pe rutenii bătrâni că refuzau să se considere ruși veritabili, ci maloruși”. El mai constată că ambele curente erau îndreptate împotriva românilor din Bucovina. Rutenii bătrâni – spune el – „visau o Rusie mare din Carpați până în Camceatca [...]”, iar rutenii tineri, „la rândul lor, râvneau la înglobarea Bucovinei în provincia autonomă ruteană”.⁶⁷ Cu privire la proiectul tinerilor, alți autori afirmă: „Tineretul tindea – împotriva Rusiei – spre o Ucraină Mare, independentă de la Ucraina Carpatică până la Urali”. Proiectul Ucrainei Mari – afirmă respectivii autori – „convenea în acel moment intereselor austriece”, fiind îndreptat împotriva „integrității teritoriale a Imperiului rus” și oprea „expansiunea țaristă spre Balcani”⁶⁸. Sprijinind proiectul Marea Ucraină, austrieicii „au dat mână liberă naționaliștilor ucraineni în Galiția împotriva polonezilor”, iar în Bucovina au acordat ucrainenilor „tot mai multe puteri împotriva românilor”⁶⁹.

În 1868, rutenii tineri au înființat asociația *Proswita* (*Deșteptarea/Luminarea*). Asociația a editat mai multe broșuri de propagandă, pe care le-a răspândit clandestin în Bucovina. Broșurile „cu conținut istoric erau menite să deștepte conștiința națională în sens panslavic și să afirme pretensele drepturi istorice ale rutenilor, între altele și asupra Bucovinei”. În broșura *Glas către norod, îndeosebi către norodul rusesc din Bucovina* se afirmă printre altele: „[...] noi rușii suntem cu toții frați de sânge, fiii unei mame, a sfintei Rusiei [...]. Să ne străduim [...] ca țara noastră Bucovina să devină iarăși bogată [...]. Noi suntem poporul cel mai numeros în Bucovina, noi suntem aici stăpâni în țara noastră”.⁷⁰ Broșurile erau tipărite la Petersburg și Kiev (în Imperiul rus), la Liov, Viena, Colomeea și Cernăuți (în Imperiul austro-ungar). Autoritățile austriece s-au alarmat în urma unui denunț – semnat de cineva a cărui „identitate nu a putut fi stabilită” – în care se afirma că „în rândul studențimii rutene domnește o mare agitație națională și se răspândesc în țară mii de broșuri nihiliste”. Conducerea poliției a identificat un student din Cernăuți care se ocupa cu răspândirea broșurilor. Guvernatorul Alessani l-a madatat pe profesorul teolog Vasile Repta să analizeze

⁶⁵ *Idem, Problema...*, p. 37.

⁶⁶ S. Plochy, *op. cit.*, p. 201.

⁶⁷ I. Nistor, *Problema...*, pp. 37-38.

⁶⁸ H. Hofbauer, V. Roman, *op. cit.*, p. 37.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 38-40.

conținutul broșurilor. Acesta întocmește un raport pe care îl înaintează guvernatorului, iar guvernatorul face propriul raport pe care îl înaintează Ministerului de Interne.⁷¹

S. Plokhly scrie despre Galiția ca fiind „un loc și mai atractiv” pentru ucrainofili – după Ucazul de la Ems, care interzicea publicațiile ucrainene în Imperiul Rus – pentru „a-și publica scrierile”, despre trădarea mișcării ucrainene de către Habsburgii care „îi pedepsiseră pe ucrainenii loiali” și care „au răsplătit națiunile nemulțumite”. El se referă la compromisul austro-ungar din 1867 în urma căruia nu doar ungurii au avut de câștigat, ci și „polonezii și croații” care „au primit și ei autonomie”, compromis prin care „spre spaima ucrainenilor, autonomia poloneză a fost plătită cu sânge ucrainean. Viena a dat provincia Galiția spre guvernare elitei tradiționale poloneze”, iar „compromisul din 1867 părea sinonim cu o condamnare la moarte pentru ierarhia bisericească și pentru rutenii vechi”.⁷²

Profesorul de la Universitatea Harvard nu amintește nimic de Bucovina, ducat autonom, și nici de români. Am mai spus-o, el face abstracție de prezența românilor în Bucovina, în calitatea lor de națiune dominantă numeric și autohtonă în această parte a Moldovei. Pe de altă parte, Plokhly spune că dualismul „a consolidat mișcarea rusofilă” și că „la sfârșitul anilor 1860 rusofilii au preluat controlul majorității organizațiilor ucrainene din Galiția și din Bucovina”. El îi numește pe *rutenii bătrâni*, ruteni vechi, iar despre rutenii tineri nu amintește. Îi amintește, în schimb, pe populiști (care „se autointitulau apărători ai poporului”) sau ucrainofili care au preluat conducerea mișcării după 1882, anul în care s-a produs „înăbușirea oficială a activităților rusofililor”, după condamnarea de către autoritățile austriece a lui Ivan Naumovici, cel care susținea că „rutenii austrieci făceau parte dintr-o națiune rusă mai mare”. Despre societatea *Prostwita* amintește doar în contextul în care afirmă că populiștii ucraineni „după cât se părea, se inspirau din activitatea Triadei Rutene și simpatizau cu ideile principalului ideolog al acesteia, Markian Șașkevici; de fapt și mai apropiați erau de societatea *Prostwita* (*Luminarea*), înființată în 1868”.⁷³

Nu suntem în măsură să-l contrazicem pe reputatul istoric, dar, din rapoartele autorităților austriece – la care ne-am referit supra –, reiese că propagandiștii *Prostwita* militau pentru unitatea *Sfintei Rusii*, iar populiștii – ne spune S. Plokhly – „considerau că rutenii habsburgici făceau într-adevăr parte dintr-o națiune mai mare, dar nu din cea imperială rusă, ci din cea ucraineană, aflată de cealaltă parte a graniței”. După ce constată că „La mijlocul anilor 1880, ucrainofilii

⁷¹ A se vedea: *Denunțul lui Franz Smarezewicz contra studenților ucraineni; Nota Direcției de Poliție din Liov către guvernatorul țării din Cernăuți în chestiunea studentului Kukuruza; Izvodul cărților sechestrare [de] la studentul Longin Ozarkiewicz din Cernăuți* (74 de titluri); *Darea de seamă a profesorului Vasile Repta asupra broșurilor confiscate, cu numele persoanelor care au cumpărat asemenea broșuri* (27 de persoane); *Guvernatorul Alesani către Ministerul de interne despre raportul profesorului Vasile Repta*, în I. Nistor, *Problema...*, p. 262 (Anexele II, III), pp. 263-265 (Anexa IV), pp. 265-270 (Anexa V), pp. 270-272 (Anexa VI).

⁷² S. Plokhly, *op. cit.*, pp. 201-202.

⁷³ *Ibidem*, pp. 202-203.

au preluat controlul asupra organizațiilor rutene din Bucovina”, S. Plokhly conchide: „Sprijinul intelectual primit din partea Ucrainei aflate sub stăpânire rusească s-a dovedit crucial pentru ascensiunea ucrainofililor din ambele provincii austriece, Galiția și Bucovina”, fiindcă ambele „ramuri ale mișcării ucrainene” aveau nevoie „una de celalaltă”. Pentru a exprima „legătura cu Ucraina condusă de ruși”, populiștii din Galiția și-au numit societatea intelectuală înființată în 1873 Taras Sevcenko.⁷⁴

Pentru a sintetiza istoria rutenilor începând cu revoluția de la 1848 ne raportăm, ne folosim la/de ultima sinteză de istorie a Ucrainei. Constatăm, iarăși, că autorul acesteia nu amintește niciun cuvânt despre prezența românilor în Bucovina anului 1848 și nici în deceniile următoare.⁷⁵ În timpul evenimentelor revoluționare amintite, rutenii au beneficiat de sprijinul autorităților imperiale pentru a se organiza din punct de vedere politic. Cu sprijin austriac, rutenii au putut edita „primul ziar austriac, *Zoria halițka (Steaua Galițiană)*”⁷⁶, ziar care alături de Consiliul Rutean Suprem, înlocuit după 1851 cu Cercul Sfântul Gheorghe, i-a „mobilizat” mai mult „ca oricând pe ucraineni, având acum organizație politică și un ziar propriu”. Revoluția de la 1848 – spune Plokhly – „a creat condițiile pentru formarea națiunii ucrainene” și continuă - „dar se pune întrebarea ce fel de națiune ar fi fost aceasta”. Mișcarea națională ucraineană impulsionată după 1848 era dominată de mai multe îndoieli și tendințe diferite. Rutenii vechi și clerul greco-catolic (loiali imperiului) „considerau că ei și poporul lor, care trăia în Imperiul Habsburgic aparțineau unei națiuni rutene distincte” pentru care polonezii „erau principalii inamici”, Imperiul (Viena) era „principalul aliat”, iar cei aflați dincolo de granița ruso-austriacă, „locuitorii Rusiei Mici, malorușii [...] abia dacă existau prezenți în gândurile lor”.⁷⁷ Triada ruteană (Russka triiția), „o asociație a scriitorilor romantici care se afirmaseră în anii 1830”, din care făceau parte ca cei mai reprezentativi membri, Iakiv Holovațki, Markian Șașkevici, Ivan Vahîlevici, a considerat inițial că „ucrainenii din Imperiul Habsburgic făceau parte dintr-o națiune ucraineană mai mare”, dar „pe parcursul timpului, această credință avea să fie pusă sub semnul întrebării și chiar contestată”. Interesant este să constatăm că din cei trei „numai Șașkevici este elogiat astăzi ca întemeietor al literaturii ucrainene din Galiția”. Ceilalți au fost repudiați, Vahîlevici e „considerat ulterior trădător”, iar Holovaski „a devenit, în anii 1850, conducătorul rusofililor galițieni, care considerau că ucrainenii din Galiția aparțineau unei națiuni ruse mai mari”. Plokhly conchide: „Astfel, pentru a folosi termeni istorici ai unei perioade ulterioare, membrii triadei au devenit reprezentanți ai orientării proucrainene (Seskevici) [Seskevici murise în 1843 – n.n.], celei propoloneze (Vahîlevici) și celei proruse (Holovațki) din cadrul mișcării ucrainene din Galiția”.⁷⁸ Sub semnul

⁷⁴ *Ibidem*, p. 203.

⁷⁵ *Ibidem*, pp. 195-204.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 195.

⁷⁷ *Ibidem*, pp. 195-196.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 196.

acestor teze ideologice și naționale a evoluat întregul proces de formare și de maturizare a națiunii ucrainene și s-au desfășurat acțiunile elitei politice și culturale pendulând între două extreme, aceea a existenței unei națiuni ucrainene de sine stătătoare și aceea a apartenenței la marea națiune rusă (ucrainofili versus rusofili).⁷⁹ Proiectele politice ale liderilor ruteni/ucraineni care trăiau în Imperiul austriac vizau fie includerea lor într-o Rusie mare, fie obținerea autonomiei în Imperiul Habsburgilor. Fiecare dintre cele două puteri expansioniste urmărea să îi folosească pe ruteni/ucraineni pentru satisfacerea propriilor scopuri.⁸⁰

În interiorul acestor dileme cărturarii ruteni/ucraineni au inițiat procesul de renaștere națională și de manifestare a identității culturale. În paralel, au fost înființate organizații politice: Mica Societate Secretă Rusă, care își propunea separarea Ucrainei de Rusia și revenirea teritoriului cucerit de Romanovi la regatul Poloniei; Frăția *Chiril și Metodiu*, al cărei scop era eliberarea poporului ucrainean într-o federație de state slave (în teritoriul ucrainean din Imperiul rus) și deja amintitele Consiliu Rutean Suprem și Cercul Sfântul Gheorghe (în teritoriile din Imperiul austriac).⁸¹

*

* *

Așa cum se observă din prezentarea noastră, multă vreme, aproape un secol, cele două comunități etnice s-au tolerat tacit fără ca vreuna din ele să pretindă un statut de întâietate. Moldovenii/românii i-au acceptat pe rutenii/ucrainenii care au căutat un refugiu pentru a scăpa de poverile obligațiilor feudale din Galiția și din alte provincii poloneze.

Curtea Imperială de la Viena a adoptat o politică ostilă față de români și una duplicitară față de ucraineni. Românii le-a confiscat marea bogăție, reprezentată de fondul forestier deținut de Biserica ortodoxă, diminuându-le până aproape de anulare resursele necesare pentru întreținerea școlilor și a bisericilor, și le-a îngrădit acțiunile naționale, iar de multe ori i-a pedepsit pe fruntașii mișcării naționale. Pe rutenii fideli i-a sprijinit, i-a încurajat să se organizeze politic, iar pe cei care militau pentru o Rusie mare i-a prigonit.

Sub asuprirea habsburgică, ambele etnii și-au plămădit conștiința de neam și au purces la plămădirea conștiinței naționale. Mai consecvenți au fost românii care aveau modelul conaționalilor din Transilvania, Moldova, Țara Românească, iar crearea statului național român, în 1859, și câștigarea independenței acestuia, în 1878, i-au încurajat în acțiunile naționale. Rutenii/ucrainenii s-au decis foarte greu dacă pot fi o națiune distinctă sau rămân parte a celei ruse.

⁷⁹ A se vedea S. Ploky, *op. cit.*, pp. 197-204, 217-229; I. Nistor, *Problema...*, pp. 194-197.

⁸⁰ Pentru amănunte: Ploky, *op. cit.*, pp. 199-204; I. Nistor, *Problema...*, pp. 37-38.

⁸¹ Florian Banu, *Ucraina – o istorie mai puțin știută*, în *Evenimentul istoric*, nr. 49 – 25 mart.-29 apr. 2022, pp. 30-31; S. Ploky, *op. cit.*, pp. 187-188, 195-196; I. Nistor, *Problema...*, pp. 35, 195.

Din textul nostru reiese că primii care au tulburat conviețuirea au fost rutenii/ucrainenii, încurajați și susținuți de guvernul imperial. A se revedea în acest sens pozițiile celor două părți la 1848. A fost primul moment când rutenii au pretins că Bucovina *trebuie* să devină „provincie națională ruteană”. De fiecare dată, acțiunile radicale au venit din partea rutenilor/ucrainenilor. Așa cum vom vedea, la fel s-au petrecut lucrurile și în 1918, atât în Bucovina, din partea rutenilor, cât și în Basarabia, din partea malorușilor/ucrainenilor. Acțiunile românilor au fost, de fiecare dată, reactive, răspunsuri la provocările celorlalți.